עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"א מהל' מילה הלכה ט ופ"י מהל' טומאת צרעת הלכה ה סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף ח:
ח ב מיי' פ"א מהלכות מילה שם סמג שם טוש"ע שם סעיף כ:

ועבודה דוחה את השבת מילה דוחה אותה שבת שנדחית מפני העבודה אינו דין שתהא מילה דוחה אותה ומאי או אינו דקאמר הדר אמר וממאי דצרעת חמורה דילמא שבת חמורה שכן יש בה עונשין ואזהרות הרבה א)(אי נמי) וממאי משום דחמירא צרעת היא דילמא משום גברא הוא דלא חזי ומה אני מקיים שמיני ימול חוץ משבת תלמוד לומר ביום אפילו בשבת: תנו רבנן מילה דוחה את הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד מנהני מילי דתנו רבנן [1]ימול בשר ערלתו ואע"פ שיש שם בהרת יקוץ ומה אני מקיים [2]השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה או אינו אלא אפילו מילה ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת ת"ל בשר ואע"פ שיש שם בהרת אמר רבא האי תנא מעיקרא מאי ניחא ליה ולבסוף מאי קשיא ליה הכי קאמר ימול בשר ערלתו ואע"פ שיש בהרת ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה אבל מילה דוחה את הצרעת מ"ט דאתיא מק"ו ומה שבת חמורה מילה דוחה אותה צרעת לא כ"ש ומאי או אינו דקאמר הדר קאמר ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת ת"ל בשר ואע"פ שיש שם בהרת לישנא אחרינא מילה דוחה את הצרעת מ"ט דאתי עשה ודחי לא תעשה ומאי או אינו דקאמר הדר קאמר אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי את לא תעשה גרידא האי עשה ולא תעשה הוא ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת ת"ל בשר ואע"פ שיש שם בהרת תינח גדול דכתיב בהו [3]בשר קטן נמי כתיב ביה בשר בינוני מנלן אמר אביי אתיא מביניא מגדול לא אתיא שכן ענוש כרת מקטן לא אתיא שכן מילה בזמנה הצד השוה שבהן שכן נימולין ודוחין את הצרעת אף כל שנימולין דוחין את הצרעת רבא אמר מילה בזמנה דוחה לא צריכא קרא מק"ו אתיא ומה שבת דחמירא דוחה צרעת לא כל שכן אמר ליה רב ספרא לרבא ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת התם לאו משום דחמירא צרעת אלא משום דגברא הוא דלא חזי אמאי ויקוץ בהרתו ויעבוד מחוסר טבילה הוא תינח נגעים טמאים נגעים טהורים מאי איכא למימר אלא א"ר אשי היכא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת א"נ ציצית וכלאים דבעידנא דמתעקר לאו קא מוקי' עשה הכא בעידנא דמתעקר ללאו לא קא מוקים עשה והא דרבא ורב ספרא תנאי

תנאי

ועבודה. חמורה היא שדוחה שבת בתמידין ומוספין וקרבנות צבור שזמנם קבוע: **מילה דוחה אותה.** את הצרעת כדתניא לקמן ימול בשר ערלתו אפילו במקום בהרת יקוץ: **ומה או אינו דקאמר.** דמשמע או אינו כן כמו שאמרנו אלא אפי' מילה נמי בכלל מחלליה מאי קשיא ליה דקא הדר ביה: **הדר אמר הכא.** לנפשיה ממאי דצרעת חמורה משבת דתימא ק"ו: **דילמא שבת חמורה כו'.** דהאי דצרעת דוחה עבודה ממאי דמשום חומרא דצרעת היא דילמא הא דלא אמרינן ליה יקוץ משום דגברא דלא חזי הוא כדלקמן דאי נמי קייץ מחוסר טבילה והערב שמש והיום לא יעבוד (א) וטבול יום דמצורע כמצורע הילכך מחלליה מות יומת אפילו במילה ועל כרחך שמיני ימול תדחה אבל שאר ימים: **בין שלא בזמנה.** כגון קטן חולה והמתינו לו עד שיבריא: **בשר.** ריבויא הוא ולדרשה: ה"ג **ל"א מאי טעמא אתי עשה ודחי לא תעשה.** מ"ט מילה דוחה צרעת דאתי עשה דימול ודחי לא תעשה דהשמר (ב) לך דהכי קי"ל בפ"ק דיבמות (דף ג:) דאתי עשה ודחי לא תעשה: **האי עשה ולא תעשה הוא.** השמר לא תעשה הוא ולעשות ככל אשר יורו (דברים כד) היינו עשה: **תינח גדול.** בר עונשין דכתיב ביה בשר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו (בראשית יז) והאי בבר עונשין משתעי מדמחייב ליה כרת וקטן נמי בזמנה ביום השמיני כתיב ביה בשר ד) וביום השמיני ימול בשר ערלתו: **בינוני.** כגון שלא בזמנה ולאו בר עונשין ואביו מצווה עליו נפקא לן מהמול לכם כל זכר ה) (קדושין דף כט.): **אתיא מביניא.** הצד השוה שבהן שנימולו ודוחין את הצרעת אף אני אביא בינוני שנימול וידחה הצרעת: **לא צריכא קרא כו'.** וכי אתיא קרא לשלא בזמנה של בינוני: **דגברא לא חזי.** קס"ד מפני שהוא טמא והיינו דפריך ויקוץ ויטהר ויעבוד: **מחוסר טבילה.** ולא חזי לעבודה בהאי יומא ומשום למחר דליתא לעבודה קמן לא מדחי: **נגעים טהורין.** כגון בהק ופרחה בכוליה וכולהו איתנהו לאיסור קציצה בסיפרי ו) אין לי אלא מטמא לטומאה עד שלא נזקק לטומאה מניין ת"ל ככל אשר יורו: **אלא אמר רב אשי.** הא דאמרינן שבת חמירא מצרעת אע"ג דדחייה צרעת לעבודה לאו חומרא דידה הוא אלא היינו טעמא כי אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת דבשעת קציצה דמיעקר לאו מקיים עשה וכן ציצית דכלאים בשעת לבישה מיעקר לאו ומקיים עשה אבל צרעת הנקלפת משום עבודה בעידנא דמיעקר לאו דקציצה אכתי לא מקיים עשה דעבודה הילכך מידחיא עבודה ממילא ולאו חומרא דצרעת הוא:

תנאי

בטומאה אלמא דצרעת דוחה את העבודה נימא דהיינו כל זמן שהיא עליו וכק"ו נילף שיקוץ בהרתו כדי לעשות עבודה ועוד קשה נימא רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינו דוחה שבת אף אני אביא מילה וכי תימא מילה עדיפא שדוחה צרעת הדוחה את העבודה אכתי נימא קבורת מת מצוה תוכיח דעדיפא ממילה שדוחה את המילה מולאמותו הדוחה את הצרעת הדוחה את העבודה הדוחה את השבת אפילו הכי לא דמיא שבת ויש לומר דהכי נמי הוה מצי למימר איפכא ורציחה תוכיח או קבורת מת מצוה תוכיח אלא דניחא ליה לומר שיהא דוחה דנפקא ליה מביום דמילה דחיא שבת ועושה מתחילה ק"ו להעמיד דבריו וסותרו אחר כך שאינו ק"ו כלל ז)ופריך ליה מיניה וביה: **הדר אמר ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא.** תימה דבברייתא לעיל מסיק איפכא דלאו משום דצרעת חמירא אלא משום (ג) גברא דלא חזי ורבא גופיה סבירא ליה הכי לקמן ועוד למאי דקאמר השתא מנלן לצרעת דוחה את העבודה אימא דעבודה דוחה הצרעת מק"ו ומה שבת חמורה [צרעת לא כ"ש ואומר ר"י דלהאי לישנא] צריך לומר דגרסינן רבה הכא ולית ליה דרבא דלקמן דטעמא משום דגברא לא חזי וסבירא ליה כרב ספרא דפליג עליה דרבא לקמן והא דפשיט להו לרבה ורב ספרא דצרעת דוחה עבודה מצי למימר דמקרא נפקא להו אבל רבא דס"ל גברא לא חזי לדידיה לא בעי קרא ועוד נראה לרשב"א ח)דאפי' ליכא קרא דצרעת דוחה עבודה אתי שפיר אפילו לרב ספרא דלא קאמר רב ספרא שיהא הטעם ודאי דצרעת דוחה עבודה משום חומרא דצרעת אלא איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הילכך בברייתא דלעיל סתר ק"ו דקאמר וממאי דצרעת חמירא דילמא משום גברא דלא חזי והכא ולקמן על מילתא דרבא דמיתן בע"א ממאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה וזיל הכא קא מדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה ומהאי טעמא נמי ליכא למילף ביה ק"ו דעבודה תדחי צרעת דשבת דחמורה דוחה צרעת לא כ"ש דדילמא אין לתלות משום חומרא אלא משום (ג) גברא לא חזי: **האי עשה ולא תעשה הוא.** השמר היינו לאו ולעשות היינו עשה כלפי' בקונטרס ואע"ג דאמר בסוף פרק הקומץ (מנחות דף לו:) השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה מכל מקום לאו מלות עשה הוא אלא לא תעשה ט)דאמר רחמנא הזהר פן תקוץ בהרת תימה היכי מצינן למימר דלעשות אתא לעשה הא אמר לקמן דאיצטריך לעשות אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב שעל גבי רגלו ויש לפרש דעשה שמעינן מדכתיב י)לשמור ואם תאמר והא אמר בסמוך היכא אמרינן דאתי עשה ודחי את לא תעשה כגון מילה בצרעת אלמא דליכא בצרעת אלא לאו ואר"ת דלא נקטינן אלא לסימנא בעלמא ואם תאמר והא דקי"ל דאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה נגמר ממילה בצרעת דדחי וי"ל מה למילה כ)שכן נכרתו עליה י"ג בריתות: **רבא אמר מילה בזמנה לא צריכא קרא.** והילכך האי בשר דכתיב בה אם אינו ענין לזמנה תנהו ענין לשלא בזמנה ואו אינו דקתני הוה מפרש רבא כלישנא אחרינא:

ואביי

מסורת הש"ס

א) רש"ל מ"ו והב"ח גרס א"נ ממאי וכו' לייטב איתה הגירסא דמקשה שני קושיות וכו' להוכחה שלא היה כיון דלא אמרינן דיקוץ בהרתו ויעבוד כמו שפרש"י יפה ואלו דייל ק"ו איפכא דיקוץ בהרתו בשביל עבודה כמו שהקשו התוס' אך דאסור חורין כשום פעם דלאו אפשר לי לקוץ הבהרת ואעפ"כ לא יעבוד ודאי לאו חומרא דעבודה הוא אלא חומרא דצרעת ולפי זה מקשה הכא דילמא שבת חמירא שכן יש בה כו' וא"כ דשבת חמירא מצרעת אסור לו לקוץ בהרת בשבת וא"כ שוב לא יכול ללמוד הק"ו איפכא דיקוץ בהרתו משום עבודה דאל כבר ניתנה העבודה לידחות מפני הצרעת בשבת וממילא נתבטל גם הק"ו שזה:, ב) [עי' תוס' שבועות ד. ד"ה נקולין], ג) ביצה ח: כתובות מ., ד) [ויקרא יג], ה) [בראשית יז], ו) [חולין כד מ], ז) גיר' הרש"ל ופריך ליה מיניה וביה ויכול לומר דהאי תנא בלאו אינו דקאמר כולה ופריך ולימא איפכא לא את מלוה תוכיח עכ"ל ואין הגירסא זו מוכרחת דא"א לפרש כן בדברי רבה שעליו הקשו תוס'., ח) ולפילו לגמרא זו גרסי' רבה., ט) ועי' תוס' בעירובין דף לו. ד"ה השמר., י) גיר' רש"ל וע"ל אחרי לעשות כתיבי בקרא וי הדא לעשה והדא לעושה כתיב וכו' וכן פירש"י השמר לא תעשה הוא ולעשות ככל אשר יורו היינו עשה ולפ"ז יולא אמר כו'., כ) [ועי"ע תוס' כתובות מ. ד"ה ניתי].

תורה אור השלם

1 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: ויקרא יב ג
2 הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: דברים כד ח
3 וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפַר: בראשית יז יד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דילמא שבת וכו' דטבול יום: (ב) ד"ה ה"ג ל"א וכו' דהשמר דהכי קל"ל ותיבת לך נמחק: (ג) תוס' ד"ה הדר וכו' אלא משום דגברא:

גליון הש"ס

גמ' ת"ל ביום אפי' בשבת. עיין חולין דף פד ע"ב ברש"י ד"ה שהלה וצ"ע: שם ואע"פ שיש שם בהרת. עיין כר"ש לפ"ג דמלה: תוס' ד"ה האי יבא שכן נכרתו עליה י"ג בריתות. עי' יבמות ה' ע"א תוד"ה שכן:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

ת"ר מילה דוחה צרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה. פי' כתיב בצרעת השמר בנגע הצרעת, ואמרו חכמים כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת. כלומר השמר אזהרה הוא שלא לעשות, וכיון דכתיב השמר הנה הזהיר שלא לחתוך הצרעת מכל מקום שהיא, והתיר במילה אם יש צרעת בערלה מותר לו לחתוך הערלה והצרעת עימה, בין ביום השמיני שהוא זמן המילה כדכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, בין אירע לו אונס כגון חולי לקטן וכדומה לו ולא מל בשמיני, חייב לימול כל זמן שיסור האונס, והיא הנקראת מילה שלא בזמנה כלומר שאינה ביום השמיני. וגם במילה שאינה ביום השמיני יש למול לחתוך הערלה אע"פ שיש בה צרעת, והתורה שהזהירה שלא לחתוך הצרעת לגבי מילה היתירה. ובאנו לברר זה הפירוש שפירשנו מזו הברייתא, דת"ר ימול בשר ערלתו ואע"פ שיש שם בהרת, ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה. או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין שם בהרת, ת"ל בשר אע"פ שיש שם בהרת. לא תעשה בצרעת שנאמר השמר כו'. עשה שנאמר ולעשות, ופשוטה היא. תינח גדול כתיב ביה בבשר שנאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר, מדכתיב ונכרתה שמעינן מינה שהוא גדול, ואם לא מל אותו אביו ונשאר ערל וגדל חייב למול עצמו. קטן נמי כתיב ביה בשר, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו. (ודרשת) [ודרשינן] בשר אע"פ שיש שם בהרת, אילו השנים, הגדול שהוא בר עונשין והקטן

רב נסים גאון

איסור דאמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה, לא תעשה גרידא, לא תעשה ועשה מי דחי. לא תעשה גרידא הוא לא תעשה הבי, יחיד א) שאין עמו כרת. כמו (דברים כה) לא תחסום שור בדישו (שם כב) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט) לא תקיפו פאת ראשכם, ודומה להם. ויתוסף עם זה מה שנאמר במבטא השמר פן ואל, כגון (דברים כד) השמר בנגע הצרעת (שמות לד) פן תכרת ברית ליושב הארץ (שם טז) אל יצא איש ממקומו, גם הן אזהרות לאו שמי שיעבר עליהם עובר על לא תעשה. כמו שאמרו בתלמוד (עירובין דף צו ושנו) השמר פן ואל אינו אלא לשון לא תעשה. ומה שנמצא בתורה ממצות לא תעשה מה שאין בו כרת ולא מיתת בית דין ולא ניתוסף עליו עשה, אותו דבר הוא הנקרא לאו גרידא. ודינו שכשאירע עם מצות עשה במקום אחד נקיים מצות עשה ולא נחוש לאזהרת לאו. ועיקר זה מצוי במסכת יבמות בפרק א', וכן אמרו איסור דאמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא, לא תעשה שיש בה כרת מי דחי. ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב לא תלבש שעטנז, וכתיב גדילים תעשה לך. ידענו כי זה לא תעשה אינו שוה בכל דבר אלא מיוחד הוא, וכי הציווי שנאמר אחריו הוא תנאי עליו וכי לא בא להזהיר אלא על לבישת כלאים חוץ ממצות ציצית. אבל מה שהוא מעורב מחוטי פשתן עם הטלית של צמר שהיא מצוה אינו נכנס בזו האזהרה אלא מותר הוא. ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמך עליו, וכי כל אזהרה שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שבעת שאירע חיוב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הציווי שהוא עשה, ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה, כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה. ובזה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בני אדם ושואלין עליו, והוא שאומרין מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מציווי עשה, היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו, ומהדרך הידוע שהחמור דוחה הקל, ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין תורה בדבר הראשון. והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הציווי של עשה תנאי הוא בה. וכן אמרו רז"ל (ספרי פ' תצא) מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה שניהן בדיבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך ויבמה יבא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר שנאמר אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו. הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול והרי גלינו אותו. ומזה העיקר אמרו רז"ל בתלמוד כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה. וסבר (רבינא) [רבא] כי לא תעשה שבקודש מוצא מזה העיקר, וכי לא ידחה מפני עשה. ולא שוה עמו רב אשי בדבר זה כמו שנאמר בשחיטת קדשים בפרק דם חטאת (דף צז) אמאי וניתי עשה ונידחי לא תעשה. אמר רבינא אין עשה דוחה את לא תעשה שבמקדש דתניא כו', רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. ובמסכת נזירות בפ"ב נזירין (דף מו) אמרו עוד (ומאן דקא מודי ליה) [ומאן דמוקים] לקרא למידחא לא תעשה ועשה, לאו גרידא מנא ליה, יליף מגדילים דאמר קרא לא תלבש שעטנז, הא גדילים תעשה לך מהן. וכל מה שתמצא בתלמוד דאתי עשה ודחי לא תעשה מזה העיקר שהקדמנו הוא. וזה הדין בלאו גרידא בלבד, אבל לא תעשה ועשה וכל שכן לא תעשה שיש בו כרת אין עשה דוחה אותם. ואנו מבארין לך זה ונאמר כי כל מצות לא תעשה שבתורה שענש בה כרת לא דחיא לה מצות עשה. כי התנאי שנאמר בערות אשת אחיך שהוא היתר היבום בה שנאמר (דברים כה) יבמה יבא עליה, לא בא אלא באשת אח גרידתא

א) נ"ל לא תעשה יחידי שאין עמו כרת.